CEDRUS
THE JOURNAL OF MCRI

cedrus.akdeniz.edu.tr
Cedrus IX (2021) 263-272
DOI: 10.13113/CEDRUS.202113

Erzurum Arkeoloji Müzesi'ndeki Kappadokia Krallığı Sikkeleri

Coins of the Cappadocian Kingdom in the Erzurum Archaeology Museum

Mesut CEYLAN*

Abstract: Bu çalışma, Erzurum Arkeoloji Müzesi koleksiyonuna satın alma ve müsadere (mahkeme) yoluyla kaydedilen beş farklı Kappadokia kralına ait toplam 16 gümüş sikkeden oluşmaktadır. İlk kez bir bütün olarak değerlendirilen sikkeler, Simonetta'nın oluşturduğu kataloğa göre kronolojik olarak tarihlendirilerek tanımlanmıştır. Erzurum Arkeoloji Müzesi'ndeki Kappadokia Krallığı sikkeleri, envanterdeki diğer sikkelere oranla az sayıda temsil edilmektedir. Ancak yapılan bu çalışma, ülkemizdeki farklı müzelerde yapılacak benzer çalışmalar ve define buluntularıyla elde edilen verilerin karşılaştırılması ve değerlendirilmesine katkı sağlaması açısından önemdir. Yapılan incelemelere göre, V. Ariarathes'e ait olan Kat. No. 1'deki sikkenin, kralın daha önceki yıllarda yapılan darplarından ayrılan üslubu ve tanımsız lejant yapısı ile 3. yılında "barbar tarzda" basılan sikkelerinden olduğu tespit edilmiştir. VII. Ariarathes'e ait olan Kat. No. 2'deki sikke kralın 11. veya 12. yıllarında, Kat. No. 3'deki IX. Ariarathes sikkesi ise, kralın 12. yılında darp edilmiştir. Katalogda 4-9 numarada temsil edilen I. Ariobarzanes sikkeleri ise, kralın 27. (Kat. No. 4), 28. (Kat. No. 5- 6) ve 29. (Kat. No. 7-8) yıllarında basılmıştır. I. Ariobarzanes'e ait Kat. No. 9'daki sikkenin kaçıncı yılda basıldığı belirsizdir. Kat. No. 10-14'deki III. Ariobarzanes sikkeleri kralın 9. yılında, Kat. No. 15'deki sikkesi 11. yılında darp edilmiştir. III. Ariobarzanes' ait 16 katalog numaralı son sikkenin ise basım yılı belirsizdirr.

Keywords: Erzurum Müzesi • Kapadokia Krallığı • Sikkeler

Öz: This study consists of a total of 16 silver coins of five different Cappadocian Kings, which were registered in the collection of Erzurum Archaeology Museum through purchase and confiscation (court). The coins, which were evaluated as a group for the first time, were identified chronologically, dated according to the catalogue created by Simonetta. The coins of the Cappadocian Kingdom in the Erzurum Archaeology Museum are less well represented than other coins in the inventory. However, this study is important in terms of contributing to the comparison and evaluation of data obtained from similar studies and hoard finds in different museums in Turkey. From this research, it was determined that the coin, Cat. No. 1 belonging to Ariarathes V was one of the coins minted in "barbarian style" in his 3rd regnal year with its style and undefined legend structure that differed from the mints of the king in previous years. The coin, Cat. No. 2, belonging to Ariarathes VII, was minted in his 11th or 12th regnal year, and the coin belonging to Ariarathes IX in the catalogue, No. 3 was minted in his 12th regnal year. The coins of Ariobarzanes I, represented in the catalogue Nos. 4-9, were minted in his 27th (Cat. No. 4), 28th (Cat. Nos. 5, 6) and 29th (Cat. Nos. 7, 8) regnal years. It is unclear in what year the coin Cat. No. 9 belonging to Ariobarzanes I was minted. The coins of Ariobarzanes III, Cat. Nos. 10-14 were minted in his 9th regnal year, and coin Cat. No. 15 in his 11th regnal year.

Keywords: Erzurum Museum • Cappadocian Kingdom • Coins

I. Giriş

Erzurum Arkeoloji Müzesi farklı dönem ve uygarlıklara ait çok sayıda sikkeyi bünyesinde barındırmaktadır. Bu sikkelerin bir kısmı çeşitli bilimsel çalışmalara konu olmuş ve yayımlanmıştır. Ancak, müze koleksiyonundaki Hellenistik Dönem Kappadokia Krallığı'na ait sikkeler üzerinde bugüne kadar bilimsel

* Arş. Gör. Dr., Atatürk University, Faculty of Letters, Archaeology Department, Erzurum 0000-0002-3383-0479 mesutcyl@gmail.com; mesut.ceylan@atauni.edu.tr.

Bu çalışma, Erzurum Arkeoloji Müzesi'nden 27.08.2020 tarihinde alınan çalışma izni ile gerçekleştirilmiştir. Müze çalışmalarımda sağladıkları imkan ve yardım için Erzurum Arkeoloji Müzesi Müdürü Hüsnü Genç ve sikke koleksiyonu sorumlusu Nurgül Akbaba'ya teşekkür ederim.

bir çalışma gerçekleştirilmemiştir. Bu çalışma ile satın alma ve müsadere (mahkeme) yoluyla müze envanterine kaydedilen[1] Kappadokia Krallığı'na ait sikkeler ilk kez bir bütün olarak değerlendirilerek bilim dünyasıyla paylaşılacaktır. Ayrıca bu çalışma, ülkemizdeki farklı müzelerde yapılacak benzer çalışmalar ve define buluntularıyla[2] elde edilen verilerin karşılaştırılması ve değerlendirilmesine katkı sağlaması açısından önemlidir. Çalışma kapsamında Erzurum Arkeoloji Müzesi'nde yer alan toplam 16 tane Kappadokia Krallığı'na ait sikke incelenmiş ve kataloğu çıkarılmıştır. Sikkeler, Kappadokia Krallığı sikkeleri üzerine en kapsamlı ve detaylı çalışma olan Simonetta'nın oluşturduğu *The Coins of the Cappadocian Kings* adlı kataloğa göre kronolojik olarak tarihlendirilerek tanımlanmıştır[3].

II. Katalog

Ariarathes V Eusebes Philopator (MÖ 163-130)

Öy.: V. Ariarathes'in diademli başı, sağa.

Ay.: Athena, ayakta sola, sağ elinde çelenk tutan Nike, sol elinde yere dayalı mızrak ve kalkan tutuyor. (Tanımlanamayan Lejant) monogram ve tarih

Yıl 3 = MÖ 160

1 AR 3.95 gr., 19 mm., 12h, Env. No.: 2017/19, Monogram: , Kesimde: (= Yıl 3), Ref: Simmonate s. 27, 15b, pl. III, 4 (barbar stil); *BMC Galatia* s. 37, 9 (VII. Ariarathes), *SNG Aul. Galatien* 6295 (VII. Ariarathes)

Ariarathes VII Philometor (MÖ 116-101/100)

Öy.: VII. Ariarathes'in diademli başı, sağa.

Ay.: Athena, ayakta sola, sağ elinde çelenk tutan Nike, sol elinde yere dayalı mızrak ve kalkan tutuyor. ΒΑΣΙΛΕΩΣ [Α]ΡΙΑΡΑΘΟΥ [ΦΙ]ΛΟΜΗΤΟΡΟΣ[4]: monogram ve tarih

Yıl 11 veya 12 = MÖ 105/104

2 AR 3.97 gr., 18 mm.,12h, Env. No.: 5445, Monogram: solda M, sağda K, Kesimde: [IA veya IB] (IA = Yıl 11, IB = Yıl 12) Ref.: Simonetta s. 35, 11 (IA) veya 13 (IB); *BMC Galatia* s. 36, 5-6 *SNG Aul. Galatien* 6293-6294.

Ariarathes IX Eusebes (MÖ 101-87)

Öy.: IX. Ariarathes'in diademli başı, sağa.

Ay.: Athena, ayakta sola, sağ elinde çelenk tutan Nike, sol elinde yere dayalı mızrak ve kalkan tutuyor. ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΑΡΑΘΟΥ ΕΥΣΕΒΟΥΣ: monogram ve tarih

Yıl 12 = MÖ 89

3 AR 3.98 gr., 17 mm., 12h, Env. No.: 5446, Monogram: solda sağda Kesimde: [IB] (IB=Yıl 12), Ref.: Simonetta s. 38, 5 (IB), pl. V, 5; *SNG Tüb. Phrygien* 4607.

Ariobarzanes I Philoromaios (MÖ 96-63)

Öy.: I. Ariobarzanes'in diademli başı, sağa.

Ay.: Athena, ayakta sola, sağ elinde çelenk tutan Nike, sol elinde yere dayalı mızrak ve kalkan tutuyor. ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΟΒΑΡΖΑΝΟΥ ΦΙΛΟΡΩΜΑΙΟΥ: monogram ve tarih

Yıl 27 = MÖ 69

4 AR 3.65 gr., 18 mm., 12h, Env. No.: 2017/21, Monogram: , Kesimde: KZ (KZ=Yıl 27), Ref.: Simonetta s. 41, 37d.

Yıl 28 = MÖ 68

5 AR., 3.74 gr., 15 mm., 12h, Env. No.: 5449, Monogram: , Kesimde: [KH] (KH=Yıl 28), Ref. : Simonetta s 42, 38a (KH).

6 AR 3.99 gr., 16 mm., 12h, Env. No.: 5447, Monogram: , Kesimde: KH (KH=Yıl 28), Ref. : Simonetta s 42, 38c.

Yıl 29 = MÖ 67

---

1 Sikkeler, müzeye farklı yıllarda ve beraberinde farklı dönemlere ait sikkeler ile birlikte gelmiştir. Sikkelerin nerede ve nasıl bulundukları konusunda kesin bir bilgi bulunmamaktadır.

2 Arslan 2001; Tekin 2008a; Köker 2016.

3 Simonetta 1977.

4 İlk sikke dışında lejantlarda yer alan "omikron" harfi, sikke üzerinde kalın bir "•" şeklinde kullanılmıştır.

7 AR 4 gr., 16 mm., 12h, Env. No.: 5448, Monogram: , Kesimde: ΘK (ΘK=Yıl 29), Ref.: Simonetta s 42, 40b.

8 AR 3.45 gr., 17 mm., 12h, Env. No.: 2017/23, Monogram: , Kesimde: ΘK (ΘK=Yıl 29), Ref.: Simonetta s. 42, 40b.

Belirsiz Yıl

9 AR 4 gr., 17 mm., 12h, Env. No.: 2017/18, Monogram: , Ref.: Simonetta s. 42, 47, *SNG Cop. Cappadocia* 160.

Ariobarzanes III Eusebes Philoromaios (MÖ 52-42)

Öy.: III. Ariobarzanes'in diademli başı, sağa.

Ay.: Athena, ayakta sola, sağ elinde çelenk tutan Nike, sol elinde yere dayalı mızrak ve kalkan tutuyor. Zeminde, solda, hilal ve yıldız. ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΙΟΒΑΡΖΑΝΟΥ ΕΥΣΕΒΟΥΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΡΩΜΑΙΟΥ: monogram ve tarih

Yıl 9 = MÖ 43

10 AR 3.3 gr., 16 mm., 12h, Env. No.: 2017/15, Monogram: , Kesimde: [Θ] (Θ=Yıl 9), Ref.: Simonetta s. 44, 1b (Θ); *BMC Galatia* s. 42, 1; *SNG Cop. Cappadocia* 162; *SNG Tüb. Phrygien* 4609-4611.

11 AR 4.45 gr., 18 mm., 12h, Env. No.: 2017/16, Monogram: , Kesimde: Θ (Θ=Yıl 9), Ref.: Simonetta s. 44, 1b; *BMC Galatia* s. 42, 1 *SNG Cop. Cappadocia* 162; *SNG Tüb. Phrygien* 4609-4611.

12 AR 4 gr., 17 mm., 12h, Env. No.: 2017/17, Monogram: , Kesimde: Θ (Θ=Yıl 9), Ref.: Simonetta s. 44, 1b; *BMC Galatia* s. 42, 1 *SNG Cop. Cappadocia* 162; *SNG Tüb. Phrygien* 4609-4611.

13 AR 4. gr., 18 mm., 12h, Env. No.: 2017/24, Monogram: , Kesimde: Θ (Θ=Yıl 9), Ref.: Simonetta s. 44, 1b; *BMC Galatia* s. 42, 1 *SNG Cop. Cappadocia* 162; *SNG Tüb. Phrygien* 4609-4611.

14 AR 3.9 gr., 17 mm., 12h, Env. No.: 2017/25, Monogram: , Kesimde: [Θ] (Θ=Yıl 9), Ref.: Simonetta s. 44, 1b (Θ); *BMC Galatia* s. 42, 1 *SNG Cop. Cappadocia* 162; *SNG Tüb. Phrygien* 4609-4611.

Yıl 11 = MÖ 41

15 AR 3.6 gr., 18 mm., 12h, Env. No.: 2017/22, Monogram: , Kesimde: IA (IA=Yıl 11), Ref.: Simonetta s. 44, 3c.

Belirsiz Yıl

16 AR 3.7 gr., 17 mm., 12h, Env. No.: 2017/20, Monogram: , Ref.: Simonetta s. 44, 5; *BMC Galatia* s. 42, 7

13 14 15 16

III. Kappadokia Bölgesi ve Krallığı Hakkında Kısa Bilgi

MÖ VI. yüzyıldan itibaren Pers hakimiyetinde olan Kappadokia, MÖ 360 yılında gerçekleşen satrap isyanları sırasında ikiye ayrılmıştır. Bu iki bölgeden güneyde Toroslar civarında olan "Büyük veya Esas Kappadokia", kuzeyde Karadeniz dolaylarında kalan kısmı ise, "Kappadokia Pontika" (= Pontos Kappadokiası) şeklinde isimlendirilmiştir[5]. Hellenistik Dönem'de kuzeyde kalan kısmı Pontos[6], diğeri ise Kappadokia olarak adlandırılmıştır[7]. Zaman zaman sınırlarda değişiklikler olsa da Hellenistik Dönem'de Kappadokia Bölgesi, kabaca batıda Halys (= Kızılırmak) boyunca uzanan dağlar, Tatta (=Tuz Gölü) ve Lykonia Bölgesi, doğuda Euphrates (= Fırat) nehri, kuzeyde Pontos Bölgesi ve güneyde Kilikia Bölgesi, Toros dağları ile sınırlandırılan alanı kapsamaktadır[8].

Büyük İskender, Perslere karşı çıktığı seferde Kappadokia'nın güneyde kalan kısmını ele geçirerek Pers asıllı Sabiktas'ı buraya satrap olarak atamıştır. Ancak MÖ 332 yılında Gaziura'da (= Turhal) Kappadokia'nın kuzeyine (Pontos Kappadokiası) hâkim olan I. Ariarathes, karışıklıklardan yararlanarak bölgeyi ele geçirmiş ve kendi satraplığını ilan etmiştir[9]. Bu hakimiyet MÖ 322 yılında Makedon ordusu komutanı Perdikkas'ın onu öldürmesiyle son bulsa da oğlu II. Ariarathes kaçmış ve yaklaşık 20 yıl sonra tekrar Seleukosların himayesinde Kappadokia'da hakimiyetini kurmuştur[10]. II. Ariarathes'in oğlu Ariaramnes (MÖ 280-230) döneminde de Seleukos Krallığı'na bağlı olarak yönetilen Kappadokia'da, bağımsız bir krallığın temelini Ariaramnes'in oğlu III. Ariarathes, Seleukos kralı Antiokhos II Theoeides'un kızı Stratonike ile evlenerek atmıştır. Bu evlilik ile Seleukos Krallığı Kappadokia'da Ariarathes hanedanlığı hakimiyetini tanımış ve III. Ariarathes MÖ 255 yılında ilk kez "kral" unvanını kullanarak sikke bastırmıştır[11].

III. Ariarathes'in ardından tahta geçen IV. Ariarathes Eusebes (MÖ 220-163) Döneminde de aile bağları ile Seleukos Krallığı'nın yanında olan Kappadokia Krallığı, MÖ 190 yılındaki Magnesia Muharebesi'nde Romalılara karşı Seleukosların yanında yer almış ve Seleukosların yenilgisi üzerine Roma tarafından cezalandırılmıştır[12]. IV. Ariarathes'in ölümünün ardından tahta asıl ismi Mithradates olan

---

5 Str. XII.1.4; ayrıca bk. Koyuncu 2015, 18-20 Arslan & Bulut 2017, 52.

6 Pontos adı ve bölgesi hakkında detaylı bilgi için bk. Arslan 2006, 63-88; 2007, 16-48.

7 Kaya 2019, 235.

8 Str. XII.1. 1-2; 2. 9-10; ayrıca bk. Magie 1950, 200; Taşdöner 2016, 26; Kaya 2019, 235.

9 Tekin 2008b, 162; Kaya 2019, 238

10 Diod. XXXI 19. 4-6; ayrıca bk. Günaltay 1987, 260-263; Tekin 2008b, 163; Kaya 2019, 239.

11 Magie 1950, 201; Tekin 2008b, 163, 164; Soslu 2017, 13; Kaya 2019, 240, 241; bahsi geçen sikke için bk. Reinach 1888, 33, 34, 6, 7, pl. I, 6, 7; Simonetta 1977, 19, 20, 1, 5, 7, 8, pl. I, 9, 10.

12 Magie 1950, 202; Tekin 2008b, 164; Soslu 2017, 14.

oğlu V. Ariarathes Eusebes Philopator (MÖ 163-130) geçmiştir. V. Ariarathes üvey kardeşi Orophernes ile yaşadığı taht kavgalarını Pergamon Krallığı'nın yardımları ve Roma'ya yakınlaşarak atlatmıştır. V. Ariarathes Kappadokia tahtında kaldığı yıllarda Hellen kültürü ve kurumlarını hâkim kılmaya çalışmış ve Roma ile yakın ilişkiler kurmuştur[13]. V. Ariarathes'in, MÖ 130 yılında Roma'ya isyan eden Pergamonlu Aristonikos ile mücadele ederken ölmesiyle Kappadokia tahtına annesi Nysa ile birlikte VI. Ariarathes Epiphanes (MÖ 130-116) geçmiştir. VI. Ariarathes, Karadeniz kralı V. Mithradates 'in kızı ve Mithradates VI Eupator'un kız kardeşi Laodike ile evlenmiştir. MÖ 116 yılında öldürülmesinin ardından Kappadokia tahtı Laodike ve çocuk yaşta olan oğlu VII. Ariarathes Philometor'a (MÖ 116-101) kalmıştır. Ancak Laodike'nin kızı Nysa ile Bithynia Krallığı tahtına geçecek olan IV. Nikomedes'in evlendirilmiş olması ve ardından Laodike ile Bithynia kralı III. Nikomedes'in evliliği Kappadokia Krallığı'na bir dönem Bithynia Krallığı'nın hâkim olmasına neden olmuştur[14]. Öte yandan bu durum, Kappadokia Krallığı'nı kontrol etmek isteyen Karadeniz kralı VI. Mithradates'i harekete geçirmiş ve MÖ 101 yılında Kappadokia'ya giren VI. Mithradates, kardeşi Laodike ve III. Nikomedes'i kovup, tahta VII. Ariarathes'i çıkarmıştır. Fakat bu müdahale ile Kappadokia Krallığı'na istediği gibi egemen olamayan VI. Mithradates kısa süre sonra tekrar Kappadokia Krallığı'na gelmiş yeğeni VII. Ariarathes'i öldürmüş ve bu kez tahtta kendi oğlu Ariarathes IX Eusebes'i (MÖ 101-87) geçirmiştir[15]. VII. Ariarathes'in kardeşi VIII. Ariarathes'in kısa süreli hakimiyeti ve taht kavgalarıyla geçen bu dönemde Kappadokia halkı huzursuz olmuş ve tüm bu olanlara Roma senatusu da kayıtsız kalmamıştır. MÖ 96 yılında Kappadokia halkının seçimi ve Roma senatusu'nun onayı ile tahtta Ariobarzanes isimli bir soylu[16] geçirilmiştir. Böylece Kappadokia Krallığı'nda Ariarathes sülalesi son bulmuştur[17].

I. Ariobarzanes, MÖ 96-63 yıllarında Karadeniz ve Armenia krallıklarının bazı müdahaleleri ve iktidar mücadeleleri dışında tahtta kalabilmiş ve "Roma Dostu" anlamına gelen Philoromaios unvanını kullanmıştır[18]. I. Ariobarzanes, MÖ 63 yılında Kappadokia tahtını oğlu Ariobarzanes II Philopator'a bırakmıştır. MÖ 52 yılına kadar tahtta kalan II. Ariobarzanes'in öldürülmesinin ardından yerine Roma'nın Kilikia *proconsul*'ü Cicero'nun da desteği ile oğlu Ariobarzanes III Eusebes Philoromaios (MÖ 52-42) geçmiştir. Babası gibi öldürülen III. Ariobarzanes'in ardından krallığa kardeşi ve Ariobarzanes sülalesinin son temsilcisi olan Ariarathes X Eusebes Philadelphos (MÖ 42-36) hâkim olmuştur. X. Ariarathes'in kısa süren hakimiyeti o dönem Roma *triumviri* Marcus Antonius'un hakkında verdiği ölüm emriyle sonlanmıştır[19]. Kappadokia Krallığı'nın son kralı ise yine Marcus Antonius tarafından tahta çıkarılan Komana Pontikalı (= Gümenek) bir rahip ailesine mensup Arkhelaos *Philopatris Ktistes* (MÖ 36-MS 17) olmuştur. Uzun süren hakimiyetinin ardından MS 17 yılında bu kralın ölümü üzerine Kappadokia Krallığı, Roma Eyaleti (*Provincia Cappadocia*) yapılmıştır[20].

---

13 Tekin 2008b, 165; Kaya 2019, 244, 245; Bulut 2019, 151-155.

14 Arslan 2007, 97; Tekin 2008b, 165, 166; Soslu 2017, 19; Kaya 2019, 248, 249; Speidel 2019, 125, 126.

15 Ramsay 1999, 225, dn. 102; Arslan 2007, 99, 541; Tekin 2008b, 167; Ballesteros-Pastor 2014, 227; Kaya 2019, 250, 251; Speidel 2019, 126.

16 Ariobarzanes'in soyu ve kökeni konusunda detaylı bilgi için bk. Ballesteros-Pastor 2020, 61-78.

17 Str. XII.2.11; ayrıca bk. Sullivan 1980, 1129; Tekin 2008b, 167; Kaya 2019, 252.

18 Speidel 2019, 127.

19 Simonetta 1977, 43-45; Speidel 2019, 127.

20 Günaltay 1987, 276, 277; Tekin 2008b, 169; Taşdöner 2016, 26; Kaya 2019, 255, 256.

IV. Kappadokia Krallığı Sikkelerinin Genel Özellikleri

III. Ariarathes'in yaklaşık MÖ 225 yılında ilk kez "ΒΑΣΙΛΕΩΣ" (= kral) unvanını kullanarak bastırdığı sikkeler[21] nedeniyle bu tarih, Kappadokia Krallığı'nın kuruluş yılı olarak kabul edilmektedir. Ayrıca MÖ 225 yılı Kappadokia Krallığı sikkeleri için bir *era* (takvim başlangıcı) niteliğindedir[22]. Ancak burada bölgeye daha önce hâkim olan ve Ariarathes sülalesinin ilk temsilcisi olan I. Ariarathes sikkelerine de kronolojik olarak değinmek gerekir. I. Ariarathes MÖ 332 yılında hâkimiyet alanını oldukça genişletmiş ve bu sırada, Sinope ve Gaziura kentlerinde ilk sikkelerini bastırmıştır. Pers ağırlık ölçülerinde[23] bastırdığı bu gümüş sikkelerin üzerinde I. Ariarathes'in adı Aramice harfler ile yer alırken sikkenin ön yüzünde Baal-Gazur tahta oturmuş elinde kartal ve asa ile arka yüzde ise, geyiğe saldıran bir grifon resmedilmiştir[24]. Bu dönemin ardından Kappadokia'da, III. Ariarathes'in "kral" unvanlı tetradrahmi birimindeki ünik sikkesi[25] dışında IV. Ariarathes dönemine kadar bronz sikke darpları yer almaktadır. Bronz sikkelerin arka yüzleri otlayan at[26], dörtnala giden atlı[27], cepheden tanrıça büstü[28] ve oturan Athena[29] gibi tipolojik farklılıklar gösterirken ön yüzlerinde yöneticilerin başlarına taktıkları *kyrbasia*[30] Pers kültürünün izlerini taşımaktadır[31]. IV. Ariarathes döneminde gümüş drahmi biriminde darp edilmeye başlanan sikkeler, nadiren basılan tetradrahmilerin[32] dışında Kappadokia Krallığı'nın her dönem darp edilen esas sikkeleri olmuştur. Bu drakhmelerin üzerinde kral portreleri, kalkan ve mızrağı ile Athena Nikephoros (= Zafer Taşıyan) figürü yer almaktadır[33]. Drakhmelerdeki bu standart tip, VI. Ariarathes (MÖ 130-116) döneminde basılan oturan Athena figürlü sikkeler[34] dışında, uzun süre devam etmiş ve nihayetinde Arkhelaos (MÖ 36-MS 17) döneminde Herakles'in sopasının işlendiği sikkeler ile değişmiştir[35]. Tetradrakhme ve drakhmelerin dışında VI. Ariarathes (MÖ 130-116) Döneminde obolos[36] ve Arkhelaos (MÖ 36-MS 17) döneminde hemidrakhme[37] olarak basılan küçük birimli gümüş sikkeler de Kappadokia Krallığı sikke repertuarında yerini almıştır.

---

21 Reinach 1888, 33, 34, 6, 7, pl. I, 6, 7; Simonetta 1977, 19, 20, 1, 5, 7, 8, pl. I, 9, 10.

22 Tekin 2008b, 164; Kaya 2019, 240, 241.

23 Simonetta bu sikkelerin birimini "drahmi" olarak tanımlamıştır. Fakat söz konusu sikkeler, pers ağırlık ölçüsü "siglos" biriminde basılmıştır. Simonetta 1977, 15; Hoover 2012, 296.

24 Reinach 1888, 20, 1-3, pl. I, 1, 3; Wroth 1899, XXIV, 29, 1-4, pl. VI, 1; Simonetta 1977, 15, 16, Ia-f, pl. I, 1,2.

25 Simonetta 1961, 28, 1, pl. II; Simonetta 1977, 19, 1, pl. I, 10.

26 Simonetta 1961, 16, 1, pl. I, 3.

27 Simonetta 1961, 17, 6, pl. I, 5.

28 Simonetta 1961, 19, 4, pl. I, 8.

29 Simonetta 1961, 20, 7, pl. I, 9.

30 Perslere özgü bir başlık türü, ayrıntılı bilgi için bk. Mørkholm 1991, 145, 228; Ceylan 2020b, 1240 dn. 5.

31 ilk dönemlerinde ve özellikle bronz sikkelerde Pers kültürünün etkileri belirgindir. Bu durum zamanla Hellenistik öğelerin çoğalması ve hakim olması şeklinde değişmiştir. Kappadokia Krallığı sikkelerinin kültürel özellikleri konusunda bk. Kırlı *et al.* 2017; Speidel 2019, 120.

32 Simonetta 1961, 23, 1, pl. I, 11.

33 Simonetta 1977, 23, 3, pl. II, 1-10; Mørkholm 1991, 190; Callataÿ 2012, 186; Speidel 2019 120.

34 Simonetta 1977, 29, 1, pl. III, 11; Simonetta 1977, 32, pl. III, 12.

35 Simonetta 1977, 46, 1-6, pl. 6, 15-18.

36 Simonetta 1977, 34, 31, pl. IV, 9.

37 Simonetta 1977, 46, 7, 8, pl. VII, 1.

Diğer Hellenistik krallıklar gibi Kappadokia Krallığı sikkelerindeki lejandlar da, Hellence harflerden oluşmaktadır. Bu durum daha önce de belirttiğimiz I. Ariarathes sikkeleri için geçerli değildir. Sikkelerin ön yüzlerinde lejand yer almazken arka yüzlerde merkezdeki betimin sağ, sol ve alt kısmını bazen de betimin üstünü çevreleyen bir kare formda yer alır[38]. Son kral Arkhelaos sikkelerindeki lejantlar ise, arka yüzdeki betimi çevreleyecek biçimde dairesel konumlandırılmıştır. Sikkelerin üzerinde kralın adı ve *ΒΑΣΙΛΩΣ* (= kral), *ΕΥΣΕΒΟΥΣ* (= *dindar*), *ΕΠΙΦΑΝΟΥΣ* (= *Şanlı*), *ΦΙΛΟΜΗΤΟΡΟΣ* (= annesini seven), *ΦΙΛΟΠΑΤΟΡΟΣ* (= babasını seven), *ΦΙΛΟΡΩΜΑΙΟΥ* (= Roma dostu) gibi unvanlara yer verilmektedir. Ayrıca sikkelerin arka yüzlerindeki sağ ve sol boşluklarında yer alan sayılar kralların iktidar yıllarına işaret etmektedir[39]. Sikkelerin arka yüzlerindeki sol boşluğunda yer alan diğer bir öge ise, IV. Ariarathes döneminden sonra yaygınlaşmaya başlayan ve sikke üzerinde bir veya birden fazla yer alabilen monogramlardır. Konumları ve farklılıklarına göre kraldan krala değişkenlik gösterebilen bu monogramların yorumlanması oldukça güçtür[40]. IX. Ariarathes'in babası VI. Mithradates sikkelerine benzer formda basılan tetradrahmileri ve III. Ariobarzanes drahmilerinde görülen hilal ve yıldız betimi de sikke boşluklarını süsleyen başka bir öge olmuştur[41].

V. Değerlendirme ve Sonuç

Erzurum Arkeoloji Müzesi'ndeki Kappadokia Krallığı'na ait toplam 16 sikke, V. Ariarathes (1), VII. Ariarathes (1), IX. Ariarathes (1), I. Ariobarzanes (6) ve III. Ariobarzanes (7) olmak üzere beş farklı krala ait gümüş sikkelerden oluşmaktadır.

İncelenen eserler arasında V. Ariarathes'e ait olan Kat. No. 1'deki sikke, kralın daha önceki darplarından ayrılan üslubu ve anlamsız lejant yapısı ile dikkat çekicidir. Bu tür sikkeleri Simonetta "barbar taklit" veya "barbar tarzda" basılmış sikkeler olarak tanımlamıştır[42]. V. Ariarathes'in 1. ve 2. yıllarında bastırdığı drakhmelerinde bu tarzda bir kullanım yoktur. Ancak kralın 3. yılında basılan bu serilerin neden bu tarzda darp edildiklerine yönelik birkaç farklı açıklama vardır. Bunlardan ilki; bu sikkelerin Kappadokia Krallığı'na yakın komşu krallıklar veya şehirlerin bastırmış olduklarına yöneliktir[43]. Antikçağda benzer uygulamaların varlığı söz konusudur[44]. Olağanüstü durumlarda sikke basım komisyonunun haberi olmadan basıldıklarına yönelik varsayım ise bir diğer açıklamadır[45]. Bir başka açıklama ise, bu sikkelerin V. Ariarathes ile üvey kardeşi Orophernes arasındaki (MÖ 161-159) mücadele sırasında basılmış oldukları şeklindedir[46]. Sikkeler, V. Ariarathes'in 3. yılında yani yaklaşık

38 Simonetta 1977, 44, 2b-4b, Pl. 6, 9-11.

39 Simonetta'nın bu görüşüne karşı Mørkholm, birbirinde farklı yıllara tarihlenen sikkeler arasında kalıp ilişkisi kurulması nedeniyle bu rakamların iktidar yıllarına işaret etmediklerini ileri sürmüştür. Simonetta 1962, 9-50; Mørkholm 1962, 407-411; 1964, 21-25; Simonetta 1977, 11; Mørkholm 1991, 190.

40 Simonetta 1977, 9.

41 III. Ariobarzanes sikkelerinde hilal ve yıldız işlenmesini Karadeniz kralı VI. Mithradates'in torunu olmasıyla ilişkilendirilmiştir. Simonetta 1977, 43, 44. Ayrıca hilal ve yıldız betimi, Parth ve Pontos gibi diğer Hellenistik krallıkların sikkelerinde de zaman zaman kullanılmıştır. Waddington *et al.* 1925, pl. I, 2-8, pl. II, 1-15; Sellwood 1980, 48, 9-54, 8.

42 Simonetta 1977, 25 dn. 1.

43 Simonetta 1977, 25 dn. 1, 27; Arslan 2001, 5.

44 Howgego 1998, 58, 59; Mørkholm 1991, 38; Ceylan 2020a, 291.

45 Simonetta 1977, 25 dn. 1, 27.

46 Simonetta 1962, 15; 1977, 25 dn. 1, 27; Arslan 2001, 5.

MÖ 160 yıllarında basıldıkları düşünüldüğünde bu sikkelerin taht kavgaları esnasında basıldıkları ve olağanüstü durumların olabileceğini düşündürmektedir. Sebebi ne olursa olsun V. Ariarathes'in barbar üslupla basılan bu sikkeleri, kayda değer ölçüde günümüze kadar ulaşabilmiştir. Bu nedenle basıldıkları dönemde tedavülde oldukları ve kullanım gördükleri açıktır[47].

V. Ariarathes'e ait olan Kat. No. 1'deki sikke, daha önce de belirttiğimiz gibi 3. yılında "barbar tarzda" basılan sikkelerinden olduğu tespit edilmiştir. VII. Ariarathes'e ait olan Kat. No. 2'deki sikke kralın 11. veya 12. yıllarında, Kat. No. 3'deki IX. Ariarathes sikkesi ise, kralın 12. yılında darp edilen sikkelerinden olduğu anlaşılmıştır. Katalogda 4-9 numarada temsil edilen I. Ariobarzanes sikkeleri ise, kralın 27. (Kat. No. 4), 28. (Kat. No. 5, 6), 29. (Kat. No. 7, 8) yıllarında basılmıştır. I. Ariobarzanes'e ait 9. Numaralı sikkenin ise kaçıncı yılda basıldığı belirsizdir. Kat. No. 10-14'deki III. Ariobarzanes sikkeleri kralın 9. yılında, Kat. No. 15'deki sikkesi 11. yılında darp edilmiştir. III. Ariobarzanes'e ait 16 katalog numaralı son sikkenin ise basım yılı belirsizdir.

İncelenen sikkelerin tamamı drahmi biriminde gümüşten oluşurken ön yüzlerinde sikkeyi basan krala ait gerçekçi (Kat. No. 1'deki sikke dışında) portreler yer almaktadır. Sikkelerin arka yüzlerinde Kappadokia Krallığının drahmilerindeki olağan tarzda kalkan ve mızrağı ile ayakta duran Athena Nikephoros betimi görülmektedir. Kat. No. 1'deki barbar tarzda basılan sikke hariç bütün sikkelerde lejantlar arka yüzde Hellence harflerle yazılmıştır. III. Ariobarzanes sikkelerinde (Kat. No. 10-16) dört satır lejant kare form oluştururken diğer sikkeler sağ, sol ve alt olacak şekilde konumlandırılmıştır. Kralların adı ve Basileos unvanının yanı sıra Philometor, Eusebes ve Philoromaios gibi Hellenistik Dönemi yansıtan unvanlar yer almaktadır.

Erzurum Arkeoloji Müzesi'ndeki Kappadokia Krallığı'na ait sikkelerin buluntu yerleri belirli değildir. Ancak Kappadokia Krallığı'na ait sikkelerin antik dönemde insan ticaret vb. yollarla bu coğrafyaya ulaşması olasıdır. Bunun en iyi kanıtı Kappadokia Krallığı sikkelerinden oluşan bir definenin Elazığ'da[48] ve içinde Kappadokia Krallığı'na ait sikkelerin yanı sıra farklı krallıklara ait sikkelerin yer aldığı bir definenin Ermenistan'da[49] ele geçmesidir[50]. Gelecek yıllarda Doğu Anadolu Bölgesindeki müzelerde yapılacak benzer çalışmalar, Kappadokia Krallığı sikkelerinin doğu yayılımı hakkında daha fazla bilgi verecektir.

Sonuç itibariyle Erzurum Arkeoloji Müzesi'ndeki 8000'e yakın sikkenin 16'sı Kappadokia Krallığı'na aittir. 5 farklı kralın dönemine tarihlendirilen Kappadokia Krallığı sikkeleri, envanterde yer alan diğer sikkelere oranla az sayıda temsil edilmektedir. Bu açıdan Erzurum Arkeoloji Müzesi sınırlı sayıda Kappadokia Krallığı'na ait sikkeye sahip olsa da mevcut eserlerin tanımlanması gelecekte yapılacak çalışmalar için önemli bir veri kaynağı olacağı kesindir.

---

47 Simonetta 1977, 25 dn 1.

48 *IGCH* 1741.

49 *IGCH* 1746.

50 Konuyla ilgili farklı defineler, kazı sikkeleri ve müze katalogları için bk. Giresun *IGCH* 1383; Kappadokia *IGCH* 1417-1419; Suriye *IGCH* 1579; Diyarbakır *IGCH* 1744; Tekin 1994; Ireland 2000; Arslan 2001; Çizmeli Öğün 2008; Tekin 2008a; Köker 2016.

BİBLİYOGRAFYA

Arslan M. 2001, "Kapadokya Krallığı Kaman Drahmi Definesi 1997". Eds. C. Özgünel *et al*., *Günışığında Anadolu. Cevdet Bayburtluoğlu İçin Yazılar*. İstanbul, 2-18.

Arslan M. 2006, "Pontos'tan Karadenize: Bir Adlandırmanın Ardındaki Önyargılar, Varsayımlar ve Gerçekler". *OLBA* 14, 63-88.

Arslan M. 2007, *Roma'nın Büyük Düşmanı Mithradates VI Eupator*. İstanbul.

Arslan M. & Bulut E. 2017, "Eskiçağ'da Kappadokia Bölgesi'nin Sınırları". *History Studies*, 9/2, 49-65.

Ballesteros-Pastor L. 2014, "The Meeting Between Marius and Mithridates and the Pontic Policy in Cappadocia". *Cedrus* II, 225-239.

Ballesteros-Pastor L. 2020, "The Origins of the Ariobarzanid Dynasty". *Gephyra* 20, 61-78.

BMC Galatia, Wroth W. 1899, *British Museum Catalogues of Greek Coins. Galatia, Cappadocia and Syria,* London.

Bulut E. 2019, "Kappadokia Kralı V. Ariarathes". *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi* 2, 148-161.

Callataÿ F. 2012, "Royal Hellenistic Coinages: From Alexander to Mithradates". Ed. W. E. Metcalf, *The Oxford Handbook of Greek and Roman Coinage*. Oxford-New York, 175-190.

Ceylan M. 2020a, "Kızılcapınar Definesi'ndeki Düzensiz ve Nadir Sikkeler". Ed. M. Adak, *Geçmişten Günümüze Tarih Araştırmaları*. Ankara, 287-304.

Ceylan M. 2020b, "Erzurum Arkeoloji Müzesi'nden Bir Grup Parth Sikkesi". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 24/3, 1238-1254.

Çizmeli-Öğün Z. 2008, "2006-2007 Yılları Arasında Kültepe Kazılarında Ele Geçen Sikke Buluntuları". *Anadolu/Anatolia* 31, 35-41.

Günaltay Ş. 1987, *Yakın Şark IV–II. Bölüm: Romalılar Zamanında Kapadokya, Pont ve Artaksiad Kırallıkları*. Ankara.

Herzfeld E. 1968, *The Persian Empire Studies in Geography and Ethnograpy of Ancient Near East*. Wiesbaden.

Hoover O. D. 2012, *Handbook of Coins of Northern and Central Anatolia, Pontos, Paphlagonia, Bithynia, Phrygia, Galatia, Lykaonia, and Kappadokia (with Kolchis and the Kimmerian Bosporos), Fifth to First Centuries BC, CNG*. Lancaster/London.

Howgego C. 1998, *Sikkelerin Işığında Eskiçağ Tarihi*. Çev. O. Tekin. İstanbul.

IGCH 1973, Thompson M., O. Mørkholm & C. M. Kraay (Eds.), *An Inventory of Greek Coin Hoards*.

Ireland S. 2000, *Greek, Roman, and Byzantine Coins in the Museum at Amasya* (Royal Numismatic Society Special Publication No. 33). London.

Kaya M. A. 2019, *Türkiye'nin Eskiçağ Tarihi III. Hellenistik Dönem*. İstanbul.

Kırlı S., N. Şen & M. Şahin 2017, "Vamık Volkan'ın Tanımladığı Bazı Toplumsal İlmeklerin Antik Kapadokya Sikkelerindeki İzdüşümleri". *Anadolu Psikiyatri Dergisi* 18/2, 147-160.

Koyuncu C. 2015, *Eski Yunan ve Roma Döneminde Kappadokia Bölgesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi. Ankara.

Köker H. 2016, "Küçük Bir III. Ariobarzanes Eusebios Philoromaios Drahmi Definesi ". Ed. Z. Çizmeli Öğün, *Kaunos/Kbid Toplantıları 3, Anadolu Nümismatik Araştırmaları Çalıştayı: Aadolu/Anatolia (ek dizi I, 3)*. 20-22 Haziran 2011. Ankara, 39-43.

Magie D. 1950, *Roman Rule in Asia Minor to the End of Third Century after Christ I-II*. New Jersey.

Mørkholm O. 1962, "Some Cappadocian Problems". *NC* 2, 407-411.

Mørkholm O. 1964, "Some Cappadocian Die-Link". *NC* 4, 21-25.

Mørkholm O. 1991, *Erken Hellenistik Çağ Sikkeleri*. Çev. O. Tekin. İstanbul.

Ramsay J. T. 1999, "Mithridates, the Banner of Ch'ih-Yu, and the Comet Coin". *Harvard Studies in Classical Philology* 99, 197-253.

Reinach T. 1888, *Numismatique Ancienne. Trois royaumes de l'Asie Mineure. Cappadoce, Bithynie, Pont*. Paris.

Sellwood D. 1980, *An Introduction to the Coinage of Parthia*. London.

Simonetta B. 1961, "Notes on The Coinage of The Cappadocian Kings". *NC* 1, 9-50.

Simonetta B. 1977, *The Coins of the Cappadocian Kings, Typos II*. Freiburg.

SNG Cop. Cappadocia, 1956 (*Sylloge Nummorum Graecorum) The Royal Collection of Coins and Medals. Danish National Museum. Uncertain Coins, Cyprus-Cappadocia, Imperial Cistophori*. Copenhangen.

SNG Tüb. Phrygien, 1998 (*Sylloge Nummorum Graecorum) Deutschland. Münzsammlung der Universität Tübingen. 6. Heft. Phrygien-Kappadokien. Römische Provinzprägungen in Kleinasien. Nr. 3887-4744*. München.

SNG Aul. Galatien, 1967 (*Sylloge Nummorum Graecorum) Deutschland. Sammlung von Aulock. 14. Helft, Galatien-Kappadokien-Kaiserzeitliche Kistophoren, Posthume Lysimachus und Alexander-Tetradrachmen, Incerti*. Berlin.

Soslu S. 2017, "Kappadokia Krallığı'nda Siyasi Evlilikler İle Kurulan İttifaklar". *Tarih Araştırmaları Dergisi* 36/61, 9-29.

Speidel M. A. 2019, "The Hellenistic Kingdom of Cappadocia". Ed. O. Tekin, *Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Anadolu (Krallar, İmparatorlar, Kent Devletleri)*. İstanbul, 118-131.

Sullivan R. D. 1980, "The Dynasty of Cappadocia". *ANRW* II 7. 2, 1125-1168.

Taşdöner K. 2016, "Anadolu'da Roma'ya Bağımlı Bir Krallık: Kappadokia (İÖ 64-İS 17)". *Tarih Okulu Dergisi* 9/XXVII, 25-42.

Tekin O. 1994, *Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri*. İstanbul.

Tekin O. 2008a, "A Small Hoard of Drachms of Ariobarzanes I and II from Tire Museum", Eds. İ. Delemen *et al*., *Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu'na 65. Yaş Armağanı Euergetes II. Cilt*. Antalya, 1137-1141.

Tekin O. 2008b, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*. İstanbul.

Waddington W. H., Babelon E. & Reinach T. 1925, *Recueil général des Monnaies Grecques d'Asie Mineure I, 1: Pont et Paphlagonie*. Paris.

Geliş: 13.01.2021 | Kabul: 10.05.2021